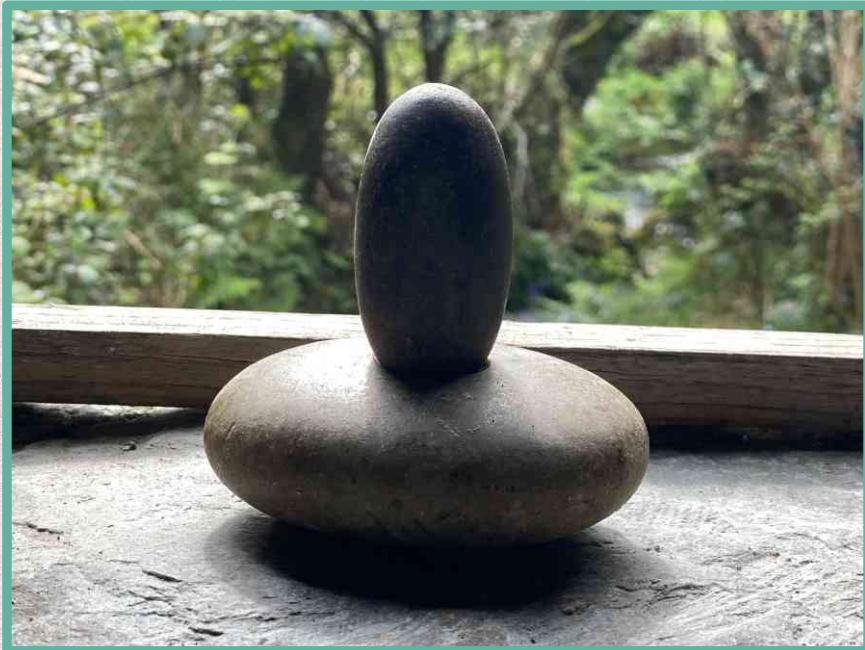

El Parque Histórico fala

“PALABRAS VIVAS”

El Molín

CUAÑA

“PALABRAS VIVAS”

El Molín

ESCANEA ESTE CÓDIGO
Y ACCEDE A OS VÍDEOS
DE “PALABRAS VIVAS”.

El Molín

Por **Gervasio Carbajal Fernández**
(Llebreiro, 1943)

1. Quén nos informa

Gervasio nacéu na Casa del Turrón en Llebreiro, na parte do pobo qu'é del concello de Cuaña, como a él ye gusta remarcar. É el máis veyo de seis hermaos y dende ben pequeno apredéu os oficios vinculaos al campo.

Entre as súas aficións ta el fer rutas de montaña, porque ye presta muito todo lo que ten que ver cua naturaleza, tamén ten afición al trabayo da madera y gústaye muito manter as tradicións que conoce.

Xunto al sou cuñao Arsenio, acordaron amañar el molín da súa casa que taba chen d'artos y qu'agora usan pra moler el meiz que llabra. A Gervasio gústaye muito enseñar el sou molín á xente, falándoyes del nome de cada peza y explicando el sou funcionamento pra qu'esas “Palabras Vivas” d'este saber ancestral nun se perdan. Él quer qu'as novas xeneracións podan seguir mantendo lo noso y que nun s'esqueiza a naide d'onde vimos.

Na súa sabiduría tradicional, Gervasio parafrasea úa acertada verdá: “Os poblos qu'esqueicen as súas tradicións perden a memoria dos sous destinos”.

2. "Palabras Vivas" del Molín

Os molíos son inxenios hidráulicos qu'usan a forza motriz del auga prá molenda de cereales, y que tán na veira de ríos y regueiros. El molín de Gervasio foi feito en pedra y data del ano 1759, foi restaurao por él y el sou cuñao Arsenio nel ano 2009.

Ta llocalizao en Llebreiro na veira del río Meiro y é conocido como el molín del Turrón.

Na comarca, os molíos poden ter diferentes xeitos d'explotación dependendo de quén teña a propiedá del mesmo. Por un llao, pode ser un molín de **quendas** ou **calendas**, qu'é de varios propietarios que se turnan pra ir moler en diferentes días y que comparten as labores da limpeza y conservación del molín; nalgús sitos, a este tipo de molíos tamén se yes chama **molín d'heredeiros** ou de **parceiros**. Por outro llao, pode ser d'úa familia que ten de sou el trabayo de **mulieiro** y cobran a maquila por moler nel molín (úa parte proporcional da farina que vai moler el cliente ou, ás veces, en vez da farina coyán cuartos); estos molíos chámase **maquileiros**.

Os molíos de río tein tres partes ben diferenciadas: a parte d'enriba ou a sala del molín; a parte de baxo del molín ou **bodega** (tamén chamada **inferno**); y el **banzao** ou presa del auga.

A) SALA DEL MOLÍN

A parte d'enriba del molín lleva dentro toda a infraestructura da molenda. De costume, al llao da porta podemos atopar a **pousa**, úa pedra chá que fai as veces de pousadoiro del **folle**, el peleyo de cordeiro ou de cabrito que sirve de saco pra llevar a farina prá casa sin que se moye condo chove. Del outro llao da porta podemos atopar outra pedra con un furaco nel medio pra meter a corda del ronzal del burro y atallo.

Entre as pezas más importantes que podemos atopar aquí tán:

- A **muxega**, qu'é unde se bota el meíz, trigo, cebada, centén ou el grao que se quira moler. A muxega ten úa tapa na parte d'enriba pra que nun se perda el

grao y tamén pra que nun lo coman os ratos.

- Despós ten a parte que pasa da muxega pral oyo da mola qu'é a **cadeya**.
- Tamén ten a **tarabella** que da movemento pra qu'el grao vaya baxando a xeito pral oyo da mola.
- El máis importante del molín son as **molas**, pedras ben trabayadas pra moler. Tan a mola d'enriba que tamén se chama **volanteira** y a **mola de baxo** que ta fixa. A volanteira vai ser a que se ten que mover y d'este xeito moler el grao que vai baxando dende a muxega al través da cadeya. A mola volanteira precisa ter feito un grabao pra que triture el grao; dependendo de si se ta molendo meiz, ou trigo, as molas son distintas.

Dalgús molíos tein tamén os **cabrios**, us ferros suxetos a un **guindaste** que sirven pra erguer a mola volanteira pra picalla col martello y que nun quede lisa pra que siga molendo ben.

- El **brandeiro** é unde cai a farina. Tamén pode ter úa tapa pra que nun salia y quede ei almacenada sin qu'haxa problemas cos ratos ou col polvo.
- Os **coroneiros** son úas pezas de madera que faen qu'a farina nun s'esparrame y quede apegada á mola y d'ese xeito salia directa pral brandeiro.

Nos primeiros molíos salían xuntos a farina y el **farello**, máis tarde xa pareceron os molíos con **bortel** nos que se separaba a farina del farello ou cáscara del grao del cereal.

El molín de Gervasio ten úa pequena ventá na parte d'enriba del molín que ye dá a lluz necesaria. Condo restaurou el molín, púxoye úa contra de madera feita por él mesmo, con un trisquele grabao como adorno.

B) A BODEGA OU INFERNO

Na **bodega** del molín ta toda a ferramenta que vai fer moverse al molín y tamén ten varias partes:

- El **rodezno** qu'antias era de madera y pudría axina, y despóis pasóu a ferse de ferro, anque el ferro tamén ten problemas de conservación y acaba por ferruyecer; na actualidá Gervasio puxo un d'acero inoxidável pra que dure muito máis tempo.
- El **barrón** tresmite a forza ás molas y antias tamén era de ferro; na actualidá é d'acero inoxidável.
- El **ovo** é úa pedra en forma d'ovo sobre a que xira el barrón y que tá encaxao nel sapo. El ovo y el sapo tein que ser del mesmo material pra que nun desgaste úa pedra al outra.
- El **sapo** é el punto d'apoyo del barrón y nél xira el ovo.
- El **tufo** sirve para regular a presión del auga y qu'el molín poda ir más rápido ou más aspacio segúن se precise.

C) EL BANZAO

El última parte del molín é el **banzao** ou presa que retén el auga embalsada y cua qu'el molín vei poñerse a funcionar.

- A **chapacuña**, qu'é a que desvíe el auga pral banzao. Trátase d'un muro de pedra, posta en mamposteiría, que desvíe el auga del río pral cauce del molín. Esta chapacuña facilita a conducción del auga pol canal que se dirixe al molín, chamao **calce**.

- A **comporta**, que permite pechar condo nun se quer almacenar máis auga del río ou del regueiro, ou abrir si se necesita máis auga pral banzao.
- A **cal** son úas pedras mui ben postas pra que nun se desgasten, polla que baxa el auga al tufo y que fai qu'el auga garre velocidá.

El molín foi durante muitos anos un elemento indispensable pra conseguir a farina cua que fer el pan nas casas, un dos alimentos más importantes y básicos na alimentación del mundo campesino en Asturias. É por eso que, dende tempos inmemoriales, a sabiduría y el refraneiro popular tein abondos ditos sobre el molín. Entre os más escuitaos del conceyo de Cuaña podemos atopar exemplos como os que siguen:

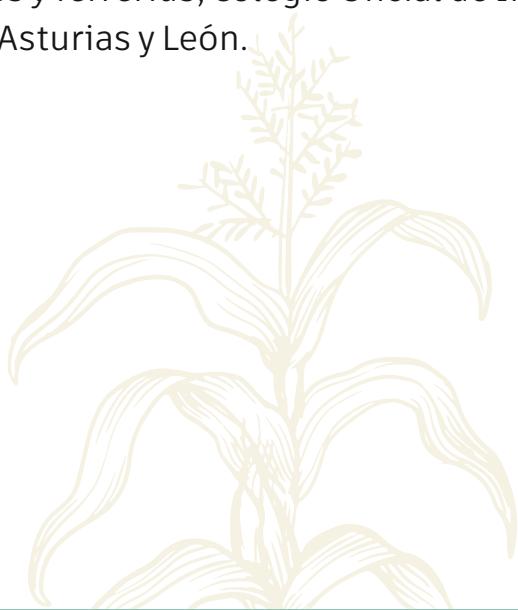
- “Á tenda, a os enterros y al molín, de cada casa el más ruín.”
- “Auga pasada nun move molín.”
- “Dúrate el pan nel folle al que nun lo come.”
- “El probe y el molín, andando ganan.”

3. Llibros recomendados

- FERNÁNDEZ, Ángel (2012). “Molíos y otros inxenios hidráulicos nel conceyo del Franco” en *Actas das terceiras sesiós d'estudio del Navia Eo*. A Caridá, 19 y 20 d'outubre de 2012, Academia de la Llingua Asturiana.
- Fundación Parque Histórico del Navia (2010). *Memoria de las manos: una muestra de oficios tradicionales en el Navia-Porcía / Memoria das maus: úa mostra d'oficios tradicionales nel Navia-Porcía*, pp. 49-55.
- LÓPEZ ÁLVAREZ, Juaco (1998). *Molinos de mar en Asturias*, Fundación Municipal de Cultura, Educación y Universidad Popular del Ayuntamiento de Gijón.
- MÉJICA, Juan; MÉNDEZ, Benjamín (2009). *Molinos y otros ingenios hidráulicos del río Meiro. Un viaje iniciático por el río de los meandros*, Fundación Méjica.
- MORÍS MENÉNDEZ, Gonzalo (2001). *Ingenios hidráulicos históricos: molinos, batanes y ferrerías*, Colegio Oficial de Ingenieros Superiores Industriales de Asturias y León.

PARQUE histÓRICO deL NAVIA

El Molín
CUAÑA

El Parque Histórico fala

“PALABRAS VIVAS”

GOBERNO DEL PRINCIPAO D'ASTURIAS

CONSEYERÍA DE CULTURA,
POLÍTICA LLINGÜÍSTICA Y TURISMO

Actividá subvencionada pola Conseyeiría de Cultura,
Política Llingüística y Turismo